

Janusz Węgrzecki

Aksjologia expose premiera K. Marcinkiewicza

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 13/2, 181-185

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ WĘGRZECKI

AKSJOLOGIA EXPOSE PREMIERA KAZIMIERZA MARCINKIEWICZA

Expose rządu premiera Marcinkiewicza zawiera zarówno pewną wizję zasad, które mają stanowić fundament życia aksjologicznego w sferze publicznej, jak też wizję państwa i polityki odpowiedniej na chwilę bieżącą. Pierwsza wizja z założenia jest swoiście ahistoryczna, czyli w każdym czasie i w każdej sytuacji aktualna. Druga, formułowana jest na kanwie sytuacji aktualnej i stanowi wyraz naprawy państwa i poprawy prowadzonych polityk. Z natury swojej zmierza do zmiany sytuacji bieżącej. Pierwsza, to określona metapolityka, fundament życia publicznego i państwowego. Zgodnie ze swoim charakterem powinna być długotrwała i niezmienna, a zarazem wszechobecna, przenikająca wszelkie wymiary życia rządowego, parlamentarnego, sądowego, samorządowego i sfery społeczeństwa obywatelskiego oraz życia obywatelskiego. Druga, z natury swojej zmienna, wczoraj inna, formułowana na dziś i ulegająca niekiedy znacznej modyfikacji jutro.

Źródłami expose premiera Marcinkiewicza wydaje się być nauczanie społeczne Kościoła, republikanizm i konserwatyzm. Każdy z tych czynników odciśnął swoje piętno w charakterystyczny dla siebie sposób. Z nauczania społecznego Kościoła zaczerpnięte zostały najogólniejsze zasady, na których powinno się opierać funkcjonowanie całej społeczności i poszczególnych jej segmentów. Stanowią one swoiste drogowskazy, zarówno dla władzy i rządzących, ponoszących odpowiedzialność za państwo, jak i dla zwykłych obywateli. Konserwatyzm charakteryzuje kontestacja zastanej wizji oraz praktyki politycznej. Z konserwatyizmu bierze się chęć odrzucenia zarówno zastanej, obecnej do tej pory metapolityki, jak i przyjętej wizji państwa i konkretnych rozwiązań w sferze rządzenia. Konserwatyzm nie niesie z sobą żadnych pozytywnych treści. Żywi się raczej treściami kontestowanymi, zarazem modyfikując je jak i zmieniając ich znaczenie. Konserwatyzm spełnia raczej rolę buldożera, który burzy zastaną budowlę. Nie zawiera jednak w sobie niczego konstruktywnego. Pozytywną wizję rozwiązań wnosi dopiero republikanizm.

Expose zawiera dziesięć zasad. Niektóre z nich zostały wyrażone *expressis verbis*, jak solidaryzm czy dobro wspólne, inne zawarte *implicite*, jak pomocniczość. Wydaje się jednak, że wszystkie one występują łącznie i przenikają się

wzajemnie. Wszystkie dziesięć należy traktować jako pierwsze zasady, tworzące pewną całość, stanowiącą o tożsamości partii, która sformułowała rząd i przedstawiła expose. Sformułowana wizja państwa i zaproponowane polityki jako program rządu stają się zrozumiałe tylko w świetle przyjętych zasad. Podobnie zakorzeniona jest w nich konstrukcja rządu partyjno-eksperckiego. Przejdźmy zatem do pierwszego zbioru czynników charakteryzujących expose, którym są zasady.

Z nauczania społecznego Kościoła zaczerpnięte zostały zasady dobra wspólnego, personalizmu, solidaryzmu i pomocniczości. W samym expose uwytłumione zostało dobro wspólne i solidarność.

Zasada dobra wspólnego odnosząca się do członków rządu, a szerzej do przedstawicieli władzy, została ukonkretniona w postaci myślenia kategoriami interesu narodowego czy polskiej racji stanu. Chodzi tutaj o myślenie, w którym dobro całej wspólnoty politycznej jako takiej, a nie jej poszczególnych grup, w postaci określonego segmentu społecznego czy partii politycznej, staje się wiodącym imperatywem.

Personalizm prowadzi wprost do kategorii godności osoby ludzkiej. Ta z kolei dotyczy wszystkich, od poczęcia aż do naturalnej śmierci. Zasada personalizmu oznacza, że wszelkie prawa gwarantowane są wszystkim i w żadnych okolicznościach nie będą naruszane. W odniesieniu do rządu oznacza to, że żadna polityka rządowa, nie tylko że nie będzie podjęta przeciw jakiejś osobie, ale będzie wręcz czynną pamięcią o każdym, będzie swoistą promocją każdej osoby ludzkiej. Jest to także swoista deklaracja, że nikomu nie będzie się szkodziło, przeciwnie każdego będzie się wspierało w słusznym zakresie i w zależności od możliwości państwa. Zasada personalizmu odrzuca minimalizm, który jest jej obcy, a znajduje wyraz w postawie pełnej optymizmu i podjęciu ambitnych zadań, chociaż miarkowanych realizmem. Wszystko to wyraża aforyzm z expose: „Czy możemy sobie pozwolić na to, żeby nas stać nie było!”. Jeżeli chodzi o człowieka i to każdego człowieka, to w takim kontekście taka wypowiedź staje się zrozumiała.

Solidaryzm w expose był wielokrotnie przywoływany. Zasada solidarności stanowi centrum, wokół którego, na zasadzie nawrotów, koncentruje się myśl eksplikująca idee wiodące w programie rządu.

Zasada pomocniczości nie została wyraźnie zaznaczona w expose. Jednak w wielu miejscach traktowana jest jako pewnego typu oczywistość. Pozostaje w ukryciu, a jednak mówi się o niej, gdy mowa jest o współpracy rządu z samorządami, relacji do Kościoła czy wreszcie do społeczeństwa obywatelskiego. Jako coś oczywistego przyjmuje się, że tego typu współpraca i relacje układane są zgodnie z zasadą pomocniczości. Mniej miejsca poświęcono tej problematyce w expose, co można wyjaśnić ogólną wrażliwością, która koncentruje się na problemach, sprawach wymagających pilnego rozwiązania. Subsydiarność nie jest takim pilnym tematem; wszystko w tym obszarze przebiega poprawnie. Nie potrzebne są tutaj zmiany systemowe, lecz tylko bieżące administrowanie.

Kolejne zasady bliskie są republikanizmowi. Sam republikanizm, jako zasada, oznacza zwrócenie uwagi na edukację, kulturę i etykę polityczną, tak przedstawiciele władzy jak i obywatele. Istotne jest, aby cnoty życia obywatelskiego posiadali rządzący i rządzeni. Oczekiwanie posiadania takich cnót nie jest w republikanizmie traktowane jako zagrożenie dla jednostki, jako odbieranie należnych jej praw czy wolności. Przeciwnie, aby być wolnym potrzeba być w pełni obywatelem, a to jest niemożliwe bez osiągnięcia pewnego stanu dojrzałości charakteryzującego się nabyciem określonych cnót obywatelskich.

Demokracja „solidarna”, jak zostało to wyrażone w exposé, stanowi kolejną zasadę. Mamy tutaj do czynienia z wizją demokracji partycypacyjnej. Zaangażowani są w niej wszyscy obywatele, nie tylko elita. Społeczeństwo traktowane jest jako podmiot, który możliwie stale odgrywa rolę w procesie podejmowania decyzji demokratycznej. Jego rola nie sprowadza się do udziału w okresowych wyborach, pomiędzy którymi lepiej oświecona elita decyduje o wszystkim, a naród staje się raczej przedmiotem podejmowanych decyzji. Wybory niczego nie zmieniają, prowadzą jedynie do zamiany elity podejmującej decyzje. W Polsce wizję demokracji solidarnej głosiła „Solidarność” lat osiemdziesiątych. Po roku 1989 obrano model demokracji elit.

Dialog, jako następna zasada wyrasta z podmiotowego traktowania każdej osoby, jak i całego społeczeństwa będącego zbiorem obywateli. Rząd powinien konsekwentnie prowadzić dialog z wyborcami, na przykład inicjując debaty publiczne przed wypracowaniem ważnych decyzji. Następnie, dialog z parlamentem. Rząd zgłasza dostępność premiera w przypadku zgromadzeń parlamentu oraz ministrów w odniesieniu do komisji sejmowych. Wobec organizacji należących do sfery społeczeństwa obywatelskiego rząd deklaruje partnerstwo. Zasadą staje się szeroka konsultacja z partnerami społecznymi w trakcie formułowania rozwiązań prowadzących do projektów ustaw.

Moralny wymiar polityki dochodzi do głosu w całym exposé; stanowi on swoiste podłoże, zasadę, która istnieje i znajduje odbicie we wszelkich poczynaniach rządu. Aktywność rządu i każdego jego członka, z jednej strony, powinna być profesjonalna, lecz z drugiej strony, ma także wymiar moralny. Dobitnie świadczy o tym „kodeks wyznaczający cztery zasady postępowania najwyższych urzędników w państwie. Są to: uczciwość, jawność, honor i skromność”.

Państwo narodowe, niepodległe i suwerenne staje się kolejną zasadą. Tożsamość niepodległej i suwerennej Rzeczypospolitej Polskiej, państwa, które ma na celu dobro swych obywateli, wyznacza zarówno program polityki wewnętrznej jak i zagranicznej. Znajduje odbicie i w stosunku do prawa międzynarodowego, szczególnie Unii Europejskiej, jak i samej obecności Polski w strukturach unijnych i międzynarodowych, szczególnie w NATO. Rzeczowość to wreszcie dziesiąta zasada przyjęta w exposé. Wrażliwość na godność każdego człowieka, dobro wspólne narodu, społeczeństwa i państwa zaczerpnięta z Na-

uczania społecznego Kościoła, a także wrażliwość republikańska i nastawienie krytyczne, wpisane w postawę konserwatywną, prowadzą do problematyki, którą ma zajmować się rząd. Prowadzi to do zasady rzeczowości: zajmowania się realnymi problemami społecznymi, narodowymi, państwowymi. Należy podejmować problemy realne, a niewymyślone czy mające charakter ideologiczny. Zasada rzeczowości jest niezmienna, lecz każdorazowy katalog problemów do rozwiązania ulega zmianie. Rząd Marcinkiewicza inne problemy podejmowałby 10 lat temu, czy za dziesięć lat. Treść expose uwarunkowana jest bieżącą sytuacją państwa. Rzeczowość wyraża się w katalogu spraw do rozwiązania na dziś. Ilościowo, żaden z dotychczasowych premierów po 1989 roku nie podejmował tylu problemów co premier Marcinkiewicz. Staje się to całkowicie zrozumiałe w świetle zasady rzeczowości. Innym aspektem tej zasady jest wskazywany sposób rozwiązywania problemów. Expose ze swojej natury zawiera ogólne kierunki proponowanych zmian. Odpowiedź na pytanie: Na ile przyjęta strategia okaże się rzeczowa, czyli zrealizowana? – wykracza poza omówienie samego expose Rzeczowość dotycząca tego „co?” – czym ma się zająć rząd i rzeczowość dotycząca „jak?” – sposobów realizacji. Pierwsza obecna jest w expose, druga okaże się dopiero w pracy rządu i projektach ustaw.

Kolejny wymiar expose stanowi wizja państwa. Zasady pozostają czymś abstrakcyjnym, ahistorycznym, niezmiennym. Stają się obecne jako podstawa wszelkich poczynań rządu. Wizja państwa jest czymś pośrednim między zasadami a praktyką rządzenia; ma bardziej trwały charakter niż zmienne z natury polityki prowadzone przez rząd. W chwili rozpoczęcia działalności rząd Marcinkiewicza przywołuje wizję IV Rzeczypospolitej Polskiej. Jak sam premier zaznacza, na kształt nowego państwa składać się będzie zrealizowanie niespełnionych nadziei III Rzeczypospolitej. Wizja państwa jest uwarunkowana czasem i miejscem i wraz ze zmieniającą się sytuacją Polski będzie ewaluowała.

Trzeci i ostatni wymiar expose stanowi prezentacja projektowanych polityk i decyzji, które zamierza podjąć rząd w różnych sferach życia społecznego i gospodarczego. Zgodnie z zasadą rzeczowości została zaprezentowana długa, najdłuższa w historii expose po 1989 roku, lista aktualnych problemów do rozwiązania, przed którymi stoi państwo polskie. Propozycje są zgodne z celami formułowanymi przez Prawo i Sprawiedliwość, wyraźnie widać w nich obecność dziesięciu zasad. Metody, sposoby realizacji muszą mieć charakter techniczny, profesjonalny; nie mogą mieć zatem charakteru partyjnego. Uwidoczniona tożsamość formułowania polityk i oczekiwanych metod realizacji, bardzo konsekwentnie prowadzi do powstania rządu partyjno-eksperskiego, w zaistniałej sytuacji rządu mniejszościowego. Wyraźnie stawiany jest warunek, aby ministrowie byli profesjonalistami, choć niekoniecznie muszą być członkami Prawa i Sprawiedliwości.

Expose premiera Marcinkiewicza jest bardzo spójne i w całości stanowi odbicie tożsamości Prawa i Sprawiedliwości. Podobnie w tej tożsamości ugruntow-

wana jest cała procedura sformułowania nowego rządu, a także przyjęta konstrukcja jego funkcjonowania.

Axiology of the expose of Prime Minister Kazimierz Marcinkiewicz

Summary

The expose of Prime Minister Kazimierz Marcinkiewicz puts forth the stated aims and planned directions in the decision-making processes of the Polish Government. Three are three sources: Republicanism, Conservatism and Catholic Social Teaching according to ten principals. There are four principals which have been taken from the Catholic Social Teaching: common good, personalism, solidarity, subsidiarity. The others are connected to Republicanism. Republicanism as a principal focuses on education and political culture according to the government and the general population as well. The remaining principals are participatory democracy, public debates, the moral dimension of politics, the nation, sovereignty and independent state, and current issue resolution. The latter provides the policies and tasks in the decision – making process of the Polish Government.

Transl. by Janusz Węgrzecki